

שמות פרק יז, א-ז	במדבר כ, א-יג
<p>(א) ויסעו כל עדת בני ישראל ממדבר סיני למסעיהם על פי ה' ויחנו ברפידים ואין מים לששת העם: (ב) וירב העם עם משה ויאמרו תנו לנו מים ונשתה ויאמר להם משה מה תריבון עמדי מה תנסון את ה': (ג) ויצמא שם העם למים וילך העם על משה ויאמר למה זה העליתנו ממצרים להמית אתי ואת בני ואת מקני בצמא: (ד) ויצעק משה אל ה' לאמר מה אעשה לעם הזה עוד מעט וסקלני: (ה) ויאמר ה' אל משה עבר לפני העם וקח אתך מזקני ישראל ומטף אשר הכית בו את היאר קח בידך והלכת: (ו) הנני עמד לפניך שם על הצור בחרב והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם ויעש כן משה לעיני זקני ישראל: (ז) ויקרא שם המקום משה ומריבה על ריב בני ישראל ועל נסתם את ה' לאמר היש ה' בקרבנו אם אין: פ</p>	<p>(א) ויבאו בני ישראל כל העדה מדבר צן בחדש הראשון וישב העם בקדש ותמת שם מרים ותקבר שם: (ב) ולא היה מים לעדה ויקהלו על משה ועל אהרן: (ג) וירב העם עם משה ויאמרו לאמר ולו גוענו בגוע אחינו לפני ה': (ד) ולמה הבאתם את קהל ה' אל המדבר הזה למוות שם אנחנו ובעירנו: (ה) ולמה העליתנו ממצרים להביא אתנו אל המקום הרע הזה לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון ומים אין לשותות: (ו) ויבא משה ואהרן מפני הקהל אל פתח אהל מועד ויפלו על פניהם וירא כבוד ה' אליהם: פ (ז) וידבר ה' אל משה לאמר: (ח) קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיד ודברתם אל הסלע לעיני העם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן הסלע והשקית את העדה ואת בעירם: (ט) ויקח משה את המטה מלפני ה' כאשר צוהו: (י) ויקהלו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע ויאמר להם שמעו נא המורים המן הסלע הזה נוציא לכם מים: (יא) וירם משה את ידו ויד את הסלע במטהו פעמים ויצאו מים רבים ושתת העדה ובעירם: ס (יב) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם: (יג) המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ה' ויקדש בם:</p>

אברבנאל (1508-1437, פורטוגל-איטליה) – במדבר כ

ואמנם במה היה העון הזה ומה פשעם ומה חטאתם שכל כך נענשו עליו ראוי לבארו בכאן: והנני מודיעך הדעות אשר ראיתי בדרוש הזה עד היום מחכמי המפרשים והמחברים ומה שיקשה לדעת דעת מהם:

- 1) ... והדעה הא' ממדרש אגדה והביאו רש"י בפירושו שהיה מפני שהשם צוה אותם ודברתם אל הסלע ולא אמרו והכיתם והם הכוהו ולא דברו ....
- 2) והדעת הב' הוא לחז"ל גם כן שאמרו שהיה החטא כשהקלו בכבודם של ישראל ואמרו להם שמעו נא המורים .....
- 3) והדעת הג' הוא לרב הגדול המימוני שכתב שהיה חטאו של משה במה שכעס בחנם על ישראל .....
- 4) והדעת הד' הביא הרמב"ן משמו של רבינו חננאל והוא נמשך אחריו שהיה החטא אמרם נוציא לכם מים והיה ראוי שיאמרו יוציא ה' לכם מים כמ"ש בתת ה' לכם בערב בשר לאכול.....
- 5) והדעת הה' הוא שהיה החטא בשהכה במטהו פעמים כי אלו הכה פעם אחת לא היה בו חטא ....
- 6) והדעת הו' אמרו אנשים שהיה חטא משה ואהרן שלא אמרו שירה על יציאת המים מן הסלע וישראל אמרו שירה וע"כ נענשו משה ואהרן שלא יבואו אל הארץ בחברת ישראל. ואלה אמרו שאז ישיר ישראל ובאר חפרוה שרים (במדבר כא: יח) היה על זה הסלע בפעם הזאת.....
- 7) והדעת הז' הוא מאנשים אחרים שסברו כמו שכתב הראב"ע שישראל אמרו שיוציאו המים מסלע אחר וראיתם המן הסלע הזה נוציא לכם מים ומשה פחד מלהחליף דבר השם בסלע אשר אמר לו ובעבור שלא הוציא' מהסלע ששאלו ממנו ע"כ נענשו .....
- 8) והדעת הח' הוא דעת הראב"ע עצמו וענינו שמשה בכעסו הפסוק הדבקות שהיה לו בשם אשר בו יעשה האותות והמופתים והדעת הזה קבץ משאר הדעות כי הוא אומר שמרע"ה מתוך

הכעס כדברי הרמב"ם חטא כשלא דבר והכה כדעת הראשון ושלא יצאו מים בהכאה הראשונה והוצרך להכות שנית כדברי הדעת ההיא כי כן עשה הר"ן שחבר דעת משאר הדעות :
(9) והדעת הט' הביא בעל ספר העקרים שהיה החטא לפי שהם מעצמם לא דברו אל הסלע שיתן מימיו כי בהיות הנביא בשם ה' גוזר על דברים הטבעיים שישתנו ויגזור אומר ויקם לו יתגדל ויתקדש שם האלהים וכמו שעשה אליהו באמרו חי ה' אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי. וכן באמרו אם איש אלהים אני תרד אש מן השמים וגומר ושזה היה חטאו של משה שלא מלאו לבו לקדש שם שמים בפרהסיא.....

(10) והדעת ה"י ראיתי בדברי אחד מחכמי הדור והוא שמשה לא חטא ואם נמצאו פסוקים מורים על חטאו כך נמצאו פסוקים מורים שלא היה בחטאו העונש שנאמר ויתעבר ה' בי למענכם ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם. והשכל מורה שאיש שלם כמוהו לא יהיה חוטא חלילה. ... שבהיות ישראל חטאים ומורדים יוכלו עמהם משה ואהרן אף ע"פ שלא חטאו והכתוב אומר המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ה' ... ויחס למשה זה בהיותו בתוכם אף ע"פ שהוא לא חטא וכן תמצא במן שאמר יתברך למשה עד אנה מאנתם לשמור מצותי ותורותי וכלל משה ואהרן במאמר ההוא אף על פי שלא חטאו בו כי כן דרך הלשון לדבר. ואמנם עונש משה ומיתתו היה בעון דורו שלא היו ראויים להכנס לארץ על ידו ... והדעת הזו גם כן אינו נכון כי הוא מכחיש את הפסוקים שבסדר הזה במיתת אהרן ובסדר פנחס. ובסוף סדר האזינו ביארה התורה שמשה ואהרן לא נכנסו לארץ מפני מה שחטאו במי מריבת קדש ולא היה זה עונש לישראל אלא להם :

הראיתך בעיניך כל הדעות וכמה רחוקים מן האמת ולבך תשית לדעתי :
(11) ודעתי בזה שמשה ואהרן שניהם נענשו בעבור עונות שעשו אם אהרן בעון העגל. ואם משה אדונינו ענין המרגלים, לא שהיה אהרן מעובדי העגל ולא שהיה משה מדור המרגלים חלילה להם מרשע. אבל אהרן כמו שהתבאר במקומו שלא בכוונה רעה עשה את העגל ועם היות כוונתו לעכב את העם ולהנהיגם בנחת עד בא משה הנה נמשך ממנו מה שנמשך..... לכן היה מהמשפט האלהי שכמו שאהרן סבב באנשים ההמה שימותו במדבר ולא יכנסו לארץ שהוא גם כן ימות במדבר ולא יכנס לארץ..... ואמנם חטא משה היה כי כאשר שאלו ישראל לשלוח מרגלים לא שאלו אלא וישיבו אותנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבא אליהם, והשם יתברך כשצוה על שליחותם לא אמר אלא ויתורו את ארץ כנען אשר אני נותן והנה משה אדונינו הוסיף מעצמו בשליחות מה שישראל לא שאלו עליהם, והקב"ה לא צוה בם, והם שיראו את העם היושב בארץ החזק הוא הרפה המעט הוא אם רב ומה הערים הבמחנים אם במבצרים, והשאלות ההמה שהוסיף משה לשאול מאתם אין ספק שהיו לכוונה טובה לשידעו ישראל כי עז העם והערים גדולות ובצורות בשמים כדי שיכירו וידעו כי הגדיל ה' לעשות עמהם חסד להורישם מפניהם... אבל נמשך מזה מה שנמשך שבתשובת השאלות האלו אמרו המרגלים עז העם והערים בצורות באופן שהמסו את לב העם ודברו בה' ובמשה, ומפני זה נגזרה עליהם גזרה שלא יכנסו לארץ וימותו כלם במדבר, ולפי שמרע"ה היה סבה למקרה כזה לכן היה מהצדק האלהי שגם הוא שסבב שימותו הדור במדבר ולא יכנסו לא יבא שמה כי שגגת למוד עולה זדון ומפני ישראל חטאו על זה במזיד ומרע"ה חטא בשוגג ובכונה טובה חס הקדוש ברוך הוא על כבודו ולא הביא גזרתו בתוך גזרת העם והאריך אליו אפו כמו שהאריך לאהרן במעשה העגל וכאשר בקדש ובמדבר צין התלונונו ישראל על המים ובדברי תלונתם העירו פעמים הרבה על היות משה ואהרן סבה למיתת העם במדבר ובעבורם לא נכנסו לארץ כמו שאמרו ולמה הבאתם את קהל ה' אל המדבר הזה למות שם אנחנו ובעירנו ומשה ואהרן התעצבו בשמעם הרמז ההוא, וצוה השם למשה שהוא ואהרן יקהילו את הקהל אל הסלע ושידברו ויעשו הפועל אשר זכר ובהיות שמרע"ה עבר על דברי השם ומרה את פיו כי הוא צוה אותו שידבר אל הסלע ומשה הכה אותו ולא דבר ראה יתברך להעניש שניהם שהיו שמה לא בעבור החטא הזה מהכאת הסלע אלא מפני עונותיהם הקודמים והיו אם כן מי מריבת קדש כלי אמצעי בדבר הזה ולא סבה עצמות.....

מלבי"ם (1809-1879, אוקריינה) - שם

ועדיין נשאר לבאר איך אפשר שבעבור דבר קל כזה נגזר עונש כזה על שני שרי צבאות ישראל...ועוד שבסדר דברים הזכיר עונש משה וגזרתו בתוך גזרת המרגלים כמ"ש ויקצוף וישבע לאמר אם יראה איש באנשים האלה וכו' זולתי כלב בן יפונה וכו' ואח"כ אמר גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר גם אתה לא תבא שם וכו' ... וכן אמר ויתאנף ה' בי למענכם, וה' התאנף בי על דבריכם, ששמעו **שהיה העונש בעבור ישראל לא בעבור חטא משה**, גם מלשון הכתוב שאמר יען לא האמנתם בי וכו' לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ משמע שעקר כונת הגזרה הזאת היתה כדי שלא יביאו את הקהל אל הארץ... ומיתתם במדבר לא היה מצד עצם הגזרה **כי הם לא חטאו כלל חטא שיגזר עליהם מיתה רק שישראל לא היו ראויים אז שמשה יביאם אל הארץ** והוא ע"פ מה שאמרו חז"ל במדרשיהם שאם היה משה מביא את ישראל לארץ היה אז הכבוש שלא ע"י מלחמה רק ע"י ה' שהיה מפיל את אויביהם לפניו ועוד אמרו שאם היה משה נכנס לארץ היה אז הגאולה הנצחיית המקווה שיהיה לעתיד לבוא, והיה אז ימות המשיח... אבל אחר שחטאו בענין המרגלים שנתברר שאינם שלמים באמונתם וצדקתם, לא היה אפשר שמשה יביא אותם לא"י... ומאז חשב ה' שגם משה לא יכנס לארץ... ובכ"ז לא היה זה אז גזרה מוחלטת, ואם היו דור באי הארץ שלמים באמונתם ולא היו כאבותם דור סורר ומורה היה אפשר שמשה יביא אותם אל הארץ ושיגיע אז עת התקון הכללי... אבל עתה אחר ענין מי מריבה, שרבו את ה' והראו שאינם שלמים באמונתם... ראה ה' שאינם ראויים למדרגה הגדולה הזאת ששני הרועים האלהיים האלה יביאו אותם אל הארץ שבהכרח יגיעו אז ימות המשיח ותקון הכללי שלא יהיה עוד גלות וחורבן וכל רע, ולכן גזר בגז"ד שיש עמו שבועה **שמשה ואהרן לא יביאו אותם אל הארץ וזה לא בחטא משה ואהרן רק בסבת חסרון שלמות ישראל...**

רשב"ם (1158-1085, צרפת) - שם

שטעה במה שאמר לו הקב"ה קח את המטה, ולא האמין שבדבורו עם הסלע יוציא ממנו מים אלא בהכאת המטה כמו שעשה ברפידיים, ומה שאמר לו הקדוש ברוך הוא ודברתם, היה סבור שזו היא [רצונו של הקב"ה לדבר אל] הסלע בהכאה במטה, ולכך הכה פעמים בסלע כעין חימה וכעס ומספק אם יוציא מים הרי טוב ואם אין אדבר אל הסלע אחרי כן. והקב"ה הסכים על ידי משה לצאת [מים] על ידי הכאתו, ואעפ"י כן נענש, שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים. וזהו שאמר הקב"ה יען לא האמנתם בי להקדישני, על ידי דיבוריכם אל הסלע, לפי שהוא מדקדק עם הצדיקים אפילו כחוט השערה. ולפי שידעתי אני המפרש שמשה רבינו לא היה כי אם שוגג לעבור על דברי הקב"ה, לפיכך אני זקוק לפרש כי משה רבינו טעה כמו שפרשתי:

ספורנו (1550-1475, איטליה) - שם

(ח) .... אמנם כשנתבונן בענין המריבה ראוי שנחשוב שתהיה מצות האל בזה על אופן שיכירו רשעת מריבתם והתודו את חטאתם ושבו ורפא למו כי לא יחפוץ במות המת ובכן נבין שבזה החטאו משה ואהרן את כונת האל יתברך ועל זה הענישם.....

רש"ר הירש (1808-1888, גרמניה) - שם

(י - יא) ויקהלו וגו' ויאמר וגו' וירם וגו'. **כלום רשאים אנחנו להתחקות אחרי רחשי לבנו של משה רבנו באותה שעה?** מה היה בלב עבד ה' שה' בעצמו העיד עליו ש"בכל - ביתי נאמן הוא" (לעיל יב, ז)? מה הסיח את דעתו מלמלא את שליחותו כהלכה? הנה ההשערה שהיינו מעלים על דעתנו: **משה נטל את המטה מן המקדש, שהיה מונח בו זה קרוב לארבעים שנה; הוא לקח את המטה בידו כדבר ה' ובסימן זה של שליחותו האלוהית הלך והקהיל את העם. וכך הוא עמד שוב לפני העם - אחרי קרוב לארבעים שנה - ומטה האלוהים בידו. בתחילת שליחותו, לפני כארבעים שנה, היה זקוק למטה זה לצורך האמנת שליחותו בפני העם (ראה שמות ד, א - יז), ועתה הכאיבה לו המחשבה שלא התקדם באותן ארבעים השנה, כי לא רכש את אימון העם למרות כל מה שפעל במשך ארבעים שנה. ובמרירות התחושה הזאת שכח את שליחותו ובמקום לדבר אל הסלע בנחת דיבר קשות אל העם והטיח בפניו דברי תוכחה.**

בסערת רגשותיו היכה את הסלע - "וירם" וגו' ויך וגו' פעמים, ומיד - ויצאו מים ותשת העדה ובעירם.

MEIR SCHWEIGER teaches Chumash, Parshat HaShavua, Mishna, Talmud, Halakha, Siddur and Interpersonal Relations at Pardes. Meir came on aliya in 1972 from "the Bronx", NY, immediately after graduating from City College in New York with a B.A. in Mathematics and Physics. He did his advanced Jewish Studies at Yeshiva University, Yeshivat Kerem B'Yavneh and Yeshivat Har Etzion, receiving ordination from Rabbi Zalman Nehemiah Goldberg of Jerusalem. He received his M.Ed in Teaching Bible from the Herzog College in Gush Etzion.

Before coming to Pardes, Meir taught Talmud and Bible at the Shapell College of Jewish Studies. Over the years, he has also taught at a number of other institutions in Jerusalem, including Michlala, Nishmat and Beit Midrash L'torah. Since 1977, he has been a full-time faculty member at Pardes and has taught more hours and classes than anyone else on the staff. In addition to teaching, Meir has been responsible for the "affective" side of Pardes, coordinating and supervising tefillot (prayer), tiyulim (hikes), shabbatonim, and pre-holiday yemei iyun (full-day study programs). His official title is Mashgiach Ruhani (Director of Religious Life), which reflects the impact he has had on the personal and spiritual growth of many of our students. For 11 years, Meir was the Director of the Pardes Fellows' Program, for returning, 2nd year students, and he has been the Educational Director of the Executive Learning Seminar for the past 15 years. For three years, Meir was the mainstay of Pardes' podcast series on the weekly torah portion, and he has over 200 recordings online.

✉ meirs@pardes.org.il

THE PARDES INSTITUTE OF JEWISH STUDIES is an open, co-ed and non-denominational learning community, based in Jerusalem and with programs worldwide. Pardes offers a variety of short- and long-term learning opportunities, including a Year program, Educators programs, summer programs and events throughout the year. For more information see www.pardes.org.il.